

TUDOMÁNY IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

Flóra 50 költeménye. Pest, Emich Gusztáv könyvnyomdája 1858.

Andersen meséi. Fordította Szendrey Julia. Pest, 1858. Kiadja Lampel Robert.

III.

Nem volna-e hát az írónéségnek jogosultsága? Valóban a kritika tagadni kénytelen; ámitaná a nőket, ha azt mondaná, hogy e pályára éppen úgy hivatvák, mint a férfiak, s a boldogtalanság pályáját ajánlaná nekik, ha munkásságra hívná föl őket. Azonban ha társzot tiltakozásával még nem zárja el magát műveik méltánylásától, s ha egyszer elmondta őszinte véleményét pályájokról, legfeljebb még csak azt ismételheti untalan, hogy oly körre szorítkozzanak, mely természetökhöz, tehetségökhöz legillőbb, hivatásukkal, kötelességeikkel leginkább megegyeztetendő, mert egészen megegyező soha sem lehet. S még itt is mennyi csalódásnak és csalatásnak vannak kitéve, többnek, mint a férfiak. Kevés módjok van tisztába jöhetni tehetségök iránt. A társas körökben jogos fensőséget gyakorolnak a férfiakon s azt hiszik, hogy szélem-dusan csevegni és jól írni ugyanegy dolog. A férfiak udvariasak hozzájuk vagy éppen udvarolnak nekik s mintegy kötelezve vannak műveikről csak jól és szépen nyilatkozni. Egy pár szép szem még s a szigorú kritikust is megszeli; nem állván a közönség előtt, megenged magának egy két bókot, hogy később, midőn íróasztalához ül, gunynyal boszulhassa meg gyöngeségét. De hiában nyilatkoznék szigorúan s bírálva lelkiismeretesen, sokkal lelkiismeretesen, mint a közönség előtt: a nők, a mit félre akarnak érteni, okvetlen félreértik, s oly könnyen tudják magokat sophismakkal megnyugtanni. Ez a kritikus csak a remekművet képes magasztalni, nőtől nem lehet any-

hyit várni, mint a férfiatól, nőtől ennyi is elég. Nőiségükkel vigasztalják, mentik magokat s éppen akkor, midőn nőiségükről akarnak lemondani. Aztán azon körre nézve is könnyen tévedhetnek, melyet legsikeresebben lehetne művelniök. Az irodalomnak némely ága csak látszólag esik körükbe; a határvonalok oly észrevétlen mosódnak el, hogy tustént ott találják magokat, hol a látszat sem szól mellettök. S a nőnek, ha egyszer elveté a gyöngéség és szemérem félénkséget, mindig több önbizalma és bátorsága van, mint a férfinak, mert szenvedélyesb s kevésbé ismeri a vesztélyeket.

Az eszes és művelt anya bizonyosan több tapasztalatot tesz gyermekei, általában a gyermekek körül, mint az atya s a legtöbb nevelő, mégis a nevelésről a nő legkevésbé képes valódi jó munkát írni. Ide abstractio, philosophiai természet és műveltség szükséges, minővel a nő nem bír, s a melyet meg nem szerezhet. Legfeljebb csak egyes éles és finom észrevételt, néhány becses tapasztalatot várhatunk tőle, de mélybe vágó elemzést, kidolgozott rendszert soha sem. Azonban helyzeténél, hajlamainál, kedélyénél fogva igen alkalmas meséket, beszélykéket írni gyermekek kivált fiatal leányok számára s talán jobbakat, mint a férfiak. Kár, hogy e tért annál inkább lenézi, mennél tehetségeseb és szellemdeusabb. Külföldön még csak találkozok egyegy, ki sikerrel műveli az irodalom e fontos ágát, de nálunk éppen nem, mert ezért senkit sem magasztalnak a divatlapok, senkinek sem adják ki arcképét s több efféle. A nők éles érzeke van a nevetségesség iránt s elméssége kifogyhatlan. Ugy látszik, mintha hivatva volna a komikumra és humorra, pedig erre a legképtelenebb. A komikum és humor sokkal szélesebb látkör, több tapasztalatot, nagyobb emberismeretet, szilárdabb meggyőződést és objectivitást kíván, mint a tragikum, szóval oly elemeket, melyek a nőnél leginkább hiányzanak. A nő csak elmés, s az elmésség még mindig megrontotta a komi-

kus író és humoristát; legfeljebb csak bizonyos szűk mulatságos generera van hivatala, hol elméssége, játéksága, finom ironiája igen helyén van. A nő eme tulajdonságából foly azon kellemes és utánozhatlan csevegés, melyben őt a férfiú sem a salonban, sem az irodalomban utól nem érheti. A férfiak társalgásában mindig van valami nehézkesség, mondhatni pedantság; itt is ezélt, logikai rendet követnek, könnyen hajlanak vitára, fejtegetésre s a ki nem ilyen, rendesen üres fecsegő vagy épen ostoba. A nő könnyen szökel egyik tárgyról a másikra; élénk értelme, szikrázó elméssége, áradó kedélye minden tárgyból kiemel egyegy oldalt a nélkül, hogy az egészet föltnárná vagy elemezné s tovább száll a lepke könnyűségével. Csak ő érti a társalgás művészetét, a beszéd e könnyed és tárgy nélküli játékát, mely sem szenvedélyt nem kelt, sem az eszet nem fárasztja, mégis mindenikét foglalkoztatja s legkellemesebb benyomást hagy maga után. S e tehetségét az irodalomban is nagy sikerrel érvényesítheti, sikerült uti rajzokat, tárczai csevegéseket írhat s nagy szerencsével művelheti az irodalom azon könnyed nemzeit, melyeket nem azért nevezünk könnyedeknek, mintha megvetnők, hanem, mert nem szigorúan meghatározható irodalmi nemek. Itt sokkal többre viheti, mint a férfiú, ha ugyan dicsvágya a legtöbb esetben nem ragadja nem az ő számára fontkoszoruk után.

A nő érzékenyebb, szenvedélyesebb, mint a férfiú s ugy látszik, mintha kiválóan a lyrára volna hivatva. Ez is esalódás. A nőnek korlátolt helyzeténél fogva csak egy pár gyöngédebb hur állhat rendelkezése alatt, mi nem ad nagyobb szerű költészetet s érzésinek örökös önmagába süllyedése nem engedi sem a szabad szárnyalást, sem a hatalmas emelkedést, sem a formai erő kifejlését. Az eposra nem vonja hajlama, a drámában tehetségét maga is érzi, mert e költői forma szigorát ki nem bírhatja s a jellemzésben legkeveseb ereje van, a mi drámában egyik fődolog, az erős

és nagy vonások rajzához. A novellához és regényhez vonzódi leginkább s méltán, mert itt van leginkább helyén, ha csak tisztán egyéni viszonyokkal foglalkozik, ha csak tisztán a társaság és családi kör eseményeit rajzolja, s békét hagyva minden analysisnek, ösztöneit és érzéseit követi. Ez természetesen szűk kör s nem is a modern regény köre, de egyetlen, hol nem pazarolja erejét s nem rontja meg magát. — A társadalmi és történeti regény mindig eltérvezi, mint eltérvezte Sandot s el fogja téveszteti a legerősebb tehetséget is. A társadalmi nagy disszonantiákat, a történeti és politikai nagy tényeket költőileg feldolgozni nem nőnek adatott. A költő csak azt adhatja, mit legalább analog formákban átélt, átértett, átgondolt és átküzdött. Bármily sok legyen az, mit egy nő átélhet, e viszonyokkal alig érintkezhetik vagy ha mégis igen, nagyon kevés ereje lehet az átküzdéshez és nyugalma, philosophiai műveltsége az átgondoláshoz. Az örvény kikerülhetlen s annál inkább, mennél nagyobb tehetséggel bír. Ezért méltánylandók az angol írónők, kik rendesen érzik körök korlátoltságát, riúknak csupán tal rajza s inkább kevésbé termékenyek, változatosak, mintsem tévedők. Ezért kiálthatan a német írónők legtöbbje, kik untalan nagy társadalmi kérdéseket, erkölcsi problémákat tűznek ki magoknak s a politika, philosophia, theologia legfontosabb kérdéseiről oly könnyelműen, noha elég unalmasan, fecsegnek, mintha a tegnapi bárlól volna szó. De ha a férfi oly könnyen félreismeri magát, de ha jó költő is annyiszor nem gondolja meg erejét, hogyan kívánhatni meg egy nőtl s mi több írónőtől, hogy tal ne becsülje magát s ki ne lépjen köréből. Csak oda térünk vissza, honnan kiindultunk, csak azt kell ismételnünk, mit már annyiszor elmondánk: veszélyes az írónői pálya, mindig veszélyes, még akkor is, ha a nő az irodalom oly ágát műveli, mely hozzá legillőbb.

Azonban mindez igen csekély mértékben illik a magyar írónőkre — mondhatják s már mondják is di-

vatlapjaink; nálunk az írónök nem oly számosak, hogy komoly aggodalomra adhatnának okot s nem oly téren mozognak, mely feljogosíthatná a kritikát ily hosszas és kemény philippihákra. Íróinknak csak dilettánsok, kik ha egyéb dolgok nincsenek, írának egy-egy verset, novellát vagy éppen regénykét, igény nélkül, szívtelenséggel s egész pályájuk sem komolyabb, sem veszélyesebb, mint egy kis zongorázás vagy rajzolási kísérlet. Valóban ebben sok igaz van. Irótlatot forgató nőinknek előbb még írónőkké kellene válniuk, hogy megérdemeljék a kritikát. Azt is megengedjük, hogy nem nagy igénynyel lépnek föl s nem igen lehet őket féltetni sem a sivár becsazonítótól, sem a professionalis író erős küzdelmektől és mély gondjaitól. Ha nem akkor lapjaink miért igyekeznek hát igényesekké, becsazonjassákká tenni őket tönkretézéssel, miért nem tanácsolják nekik, hogy csak azon kört gyönyörködtessek verseikkel és novelláikkal is, melynek zongorázni és rajzolni szoktak? Az is egy kissé különös, hogy éppen azok állanak elő a dilettantismus mentiségével, kik annyi magasztalást halmoztak reájok, mennyit egy nem dilettáns író is megcsal, ha némi buzgósággal bír. Egyéb iránt írónők egészen a divatlapok teremtményei. A szegény nők látván, hogy oly ocsó a dicsőség, fölhatárodtak. Elolvasták a divatlapok híres és korszakos költőit a észrevették, hogy ily híresek és korszakosok ők is tudnak lenni. Gondolták, hogy nőtől senki sem vár annyit, mint férfutól, s miután a divatlapok által teremtetni kívánják a férfit is főként a kritika által, mennyivel több elnézésre, hazaflasságra számíthat a nő, kihez különben is minden becsületes férfi udvarias. Egész naivsággal léptek az irodalmi pályára. Írának novellákat, melyek csak annyi életismeretet árultak el, mint a férfiak némely híres novellái; írtak verseket, melyekben éppen oly kevés eszme volt, mint a férfiakban s ha a formát elhanyagolják, az értelem nemességében legalább tulitelték rajtuk; írtak regényeket, s a férfiak kénytelenek voltak megdicsérni, mert az övékéhez ha-

sonlók valának; írtak tárczaczikkeit, vidéki leveleket, rossz nyelven tele bohósággal s a férfiak örömmel igttatták a magoké mellé. Oh a magyar nők nem hibásak s mi védjük őket teljes erőnkből. Nem téltjük a kétély nyugtalanságaitól, mert akkor eszmékkel kellene foglalkozniok s ezt a férfiak nagy része is ritkán teszi; nem hiszik, hogy a Sand vagy a Hahn Hahn Ida sorsára jutassanak, mert ahhoz sem tehetségük, sem elég előkészületök, nem aggodunk, hogy a dicsőségsszomj és erős küzdelem boldogtalannokká teszi őket, mert nem ismerik a dicsőséget, s küzdeni sem akarnak. A magyar írónők csak dilettánsok s az ezer szerenesc. S mégis jónak látnak elmondani, a miket elmondánk. Hadd tudják meg, hogy ha dilettánsokból írónőkké válnak, mennyi veszélynek teszik ki magokat, s ha csak dilettánsok is maradnak, még nem mentek e veszélyektől. E kérdést más oldalról is megvilágítani éppen idején volt. Nemcsak kritikai meggyőződésből szoltunk, hanem szívtimből is. Minket mindig melancholikus hangulat fog el, valahányszor írónők műveit olvassuk. Hogy is ne? Nálunk nem annyira nők írának, mint inkább fiatal leányok. Istennem! Miért görnyedtek iróasztalainoknál, miért rontjátok szép szemeiteket, halványítjátok piros arczaitokat, midőn szebbnél szebb verseket kellesíthetnétek a férfiakat, szebbekre, mint a minőket ti tudtok írni? Elég izléstek van, hogy tetszettek megérdemeljé a fúadságot, miért hajhászátok a férfiak tetszését, kik csak udvariasságból vagy éppen korlátoltságból tapsolnak nektek? Miért raboltok el annyi drága perczet születektől, férjletektől, kedveseitektől, csak azért, hogy nyomtatva lássátok neveiteket s egypár bókot nyerjétek, melyeket másképp jobban ki tudtok érdemelni? Miért tesztetek még nehezebbé a magyar kritikát? Szegény magyar kritika már el van keresztelve, hazafiatlannak, aristocratának, oh iszonyu, még csak az a hitja, hogy nőgyűlölő is legyen s ti azát tessék!

GYULAI PÁL.